

VARIA

Robert Kucharski¹

Historyczne ujęcie przepisów o broni na ziemiach polskich po odzyskaniu niepodległości: czyli lata 20-te, lata 30-te...

Streszczenie

Odzyskanie niepodległości i ponowne łączenie ziem polskich w jeden organizm społeczny i polityczny wymagał od legislatorów tytanicznej pracy w zakresie unifikacji różnych systemów prawnych, praktyk i zwyczajów prawnych odziedziczonych po zaborcach. Nie inaczej było i na niwie regulacji dostępu do broni, w szczególności broni palnej. Obowiązujące przepisy zaborców w różny sposób traktowały dostęp do broni palnej, co z czasem wymusiło na prawodawcy polskim ujednoczenie regulacji w tym zakresie. Niniejsze opracowanie omawia wybrane przepisy regulujące dostęp do broni na ziemiach polskich w okresie międzywojennym. Analiza historycznego stanu prawnego w zakresie dostępu do broni palnej na ziemiach polskich wskazuje na stopniowe ograniczanie prawa do posiadania broni, początkowo stosunkowo swobodnego. Jak zawsze związane jest to ze zmianami politycznymi i postępującą etatyzacją życia społecznego przed wybuchem II wojny światowej oraz burzliwymi wydarzeniami wojennymi na terenie ziem polskich.

Słowa kluczowe

Broń palna, broń, prawo do broni, państwo Piastów, I Rzeczpospolita, Księstwo Warszawskie, rusznica, muszkiet, broń krótka, broń długa, broń

¹ Robert Kucharski, Prokurator Prokuratury Rejonowej w Częstochowie, ORCID: 0000-0002-2279-9496.

biała, broń myśliwska, II Rzeczpospolita, polowania, kaliber, broń wojskowa, rewolwer, karabin, dostęp do broni.

1. Pierwsze regulacje po 1918 roku

Odzyskanie niepodległości przez Polskę po 123 latach zaborów wiązało się z koniecznością uregulowania przepisów o dostępie do broni palnej. Działania wojenne z okresu pierwszej wojny światowej pozostawiły na ziemiach polskich znaczną ilość broni wojskowej i materiałów wybuchowych. Nowe władze polskie podjęły działania mające na celu uregulowanie kwestii posiadania broni i amunicji, wydając dekret z dnia 25 stycznia 1919 roku o nabywaniu i posiadaniu broni i amunicji². Cechą charakterystyczną tej regulacji było, iż dotyczyła ona wszelkiego rodzaju broni palnej, w tym o przeznaczeniu wojskowym, co związane było z powyżej wskazaną kwestią jej znacznej proliferacji w warunkach powojennych. Dokument ten w art. 1 stwierdzał: „prawo nabywania, przechowywania i używania wszelkiego rodzaju broni palnej, karabinów maszynowych, armat, zarówno ich części składowych i przyborów, wszelkiego rodzaju amunicji i nabojów, pocisków do tego rodzaju broni używanych, bomb i granatów ręcznych i materiałów wybuchowych do ich wyrobu przeznaczonych – przysługuje władzom wojskowym, milicji ludowej, policji komunalnej oraz tym organizacjom i osobom cywilnym, które posiadają pozwolenie odpowiedniej władzy państwowej”. Prawo do wydawania takich upoważnień/pozwoleń przyznano w art. 2 Ministrowi Spraw Wewnętrznych i organom przez niego upoważnionym, działającym w porozumieniu z dowódcą właściwego okręgu generalnego wojskowego. Tym samym zdelegalizowano posiadanie broni o przeznaczeniu wojskowym przez osoby cywilne, wprowadzając konieczność uzyskania pozwolenia na posiadanie i używanie tego rodzaju uzbrojenia. Aktem tym po raz pierwszy w historii Polski wprowadzono obowiązek pozwolenia na posiadanie broni palnej. Art. 3 precyzował, iż „pozwolenia na posiadanie broni myśliwskiej lub palnej krótkiej do obrony osobistej wydawane są przez Ministra Spraw Wewnętrznych lub organy przez niego upoważnione”. Tym samym prawo do posiadania broni przez obywateli uzależnione zostało od uzyskania zgody organów administracyjnych, uzewnętrznionej w stosownej decyzji. Za nielegalne posiadanie broni wojskowej dekret przewidywał karę do 1 roku „zamknięcia w więzieniu” lub grzywny 5000 marek polskich. Za posiadanie broni myśliwskiej lub krótkiej palnej bez odpowiedniej zgody, groziła kara „aresztu do 3 miesięcy” lub grzywny do 3000 marek polskich. Art. 4 dekretu unieważniał wszelkie pozwolenia wydane na posiadanie broni wskazanej

² Dz. U. z 1919 r., Nr 9, poz. 123.

w art. 1 (broń o przeznaczeniu wojskowym), co skutkowało koniecznością wystąpienia o nowe pozwolenie.

Wykonanie dekretu powierzono Ministrowi Spraw Wewnętrznych (art. 7 dekretu), który wydał rozporządzenie z dnia 29 stycznia 1919 roku w przedmiocie broni palnej i materiałów wybuchowych³. Zgodnie z brzmieniem art. 1 rozporządzenia „osoby fizyczne lub organizacje społeczne, bez właściwego pozwolenia posiadające wszelkiego rodzaju broń palną obowiązane są niezwłocznie, najpóźniej do dnia 9 grudnia 1919 roku, złożyć ją w powiatowym zarządzie policji komunalnej”. Mając na uwadze ciągle jeszcze wojenne warunki funkcjonowania Państwa Polskiego, niestabilność społeczną związaną z zamieszkiwaniem obszaru Polski przez wrogie państwu mniejszości narodowe, brak stabilizacji granic państwowych oraz wysoki poziom przestępczości, rozporządzenie wprowadzało zapis, który wskazywał, iż w razie niebezpieczeństwa „powiązanego z odstawianiem” broni, posiadacz zobligowany był jedynie do zgłoszenia organom policyjnym ilości posiadanej broni palnej oraz ewentualnie innych materiałów o przeznaczeniu wojskowym. Rozporządzenie upoważniało istniejących w owym czasie komisarzy ludowych do wydawania pozwoleń na przechowywanie i sprzedaż broni myśliwskiej dla podmiotów trudniących się taką działalnością. Z kolei art. 4 rozporządzenia (znowelizowany już w dniu 21 maja 1920 roku)⁴ przewidywał, iż pozwolenia na posiadanie broni palnej myśliwskiej i broni palnej krótkiej wydają władze administracyjne I instancji. Na tamtym etapie kompetencji tej nie przyznano organom policyjnym. Jednocześnie ten sam artykuł wskazał po raz pierwszy warunek uzyskania pozwolenia, gdzie broń palną krótką dla ochrony osobistej można było uzyskać „jedynie w wypadkach koniecznej potrzeby”, zaś pozwolenia na broń palną myśliwską „wydawane być winne jednocześnie z pozwoleniem polowania (kartą łowiecką).” Tym samym wprowadzono wysoki stopień uznaniowości władz w zakresie przyznania prawa do posiadania broni palnej przez obywateli RP. Na uwagę zasługuje fakt, iż w tamtym okresie nie funkcjonowała szeroko kategoria broni palnej sportowej, która pojawi się późniejszym okresie.

Po wygranej wojnie z Rosją Sowiecką w 1920 roku, na mocy zawartego Traktatu Ryskiego do Polski powróciły ziemie na kresach wschodnich, a jednocześnie pojawiła się potrzeba formalnego rozciągnięcia obowiązującego przepisów o posiadaniu broni i amunicji na nowych ziemiach polskich. Kwestię tą załatwiono rozporządzeniem Rady Ministrów z 5 sierpnia 1921 roku w przedmiocie rozciągnięcia mocy obowiązującej dekretu z dnia

³ Dz. U. z 1919 r., Nr 12, poz. 133.

⁴ Rozporządzenie wykonawcze do dekretu o nabywaniu i posiadaniu broni i amunicji z dnia 25 stycznia 1919 roku (Dz. U. z 1920 r., Nr 43, poz. 266).

25 stycznia 1919 roku o nabywaniu i posiadaniu broni i amunicji⁵. Formalną podstawą wydania tego rozporządzenia był art. 6 ustawy z 4 lutego 1921 roku o unormowaniu prawno-politycznym na ziemiach przyłączonych do obszaru Rzeczypospolitej Polskiej na podstawie umowy o preliminaryjnym pokoju i rozejmie podpisanej w Rydze w dniu 12 października 1920 roku⁶. Zgodnie z postanowieniami rozporządzenia Rządu RP działanie przepisów dekretu z 1919 roku rozciągnięto na województwa nowogródzkie, polesie i wołyńskie oraz na kilka powiatów województwa białostockiego: grodzieński, białowieski i wołkowyski. W roku następnym po powrocie Wileńszczyzny do macierzy, na mocy upoważnienia zawartego w art. 5 ustawy z 6 kwietnia 1922 roku o objęciu władzy państwowej nad Ziemią Wileńską⁷, Rada Ministrów wydała rozporządzenie o objęciu obszarów powiatu wileńskiego, święciańskiego, trockiego i brasławskiego mocą obowiązującą dekretu z 1919 roku o nabywaniu i posiadaniu broni i amunicji. Uchylono przy tym wcześniejsze regulacje z 1921 roku w przedmiocie udzielania pozwoleń na posiadanie broni oraz pozwoleń na prawo polowań⁸. W latach 20-tych szereg regulacji dotyczących posiadania broni palnej zostało wydanych przez Ministerstwo Spraw Wewnętrznych w formie okólników⁹. Analiza ich treści wskazuje, iż regulacje te nie zawsze były spójne, a często pozostawały ze sobą w sprzeczności, choć podkreślić trzeba, iż całościowo regulowały zagadnienia, które pojawiały się w praktyce, a nie objęte dekretem z 1919 roku. Okólnik Ministra Spraw Wewnętrznych nr 132 z 30 września 1921 roku określał wzory blankietów pozwoleń na broń, zasady postępowania przy zakupie jednostki broni oraz sposób jej rejestracji. Wprowadzał także pozwolenie na broń na okaziciela dla pracowników instytucji państwowych strzegących walorów pieniężnych oraz mienia państwowego, posiadanie broni palnej przez urzędników i straż lasów państwowych oraz myśliwskiej przez strażników zatrudnionych w lasach prywatnych i gminnych „którym wydane zostały przez starostów specjalne blachy do noszenia na piersiach podczas spełnienia służby”.

Dobrze ugruntowana tradycja i kulturotwórcza funkcja łowiectwa w Polsce skutkowały rosnącą powszechnością posiadania w społeczeństwie nowoczesnej broni myśliwskiej. Reakcją na ten stan rzeczy był okólnik z 23 stycznia 1923 roku Ministra Spraw Wewnętrznych w sprawie pozwoleń na handel bronią myśliwską, który przewidywał dalsze regulacje dotyczące sprzedaży

⁵ Dz. U. z 1921 r., Nr 71, poz. 472.

⁶ Dz. U. z 1921 r., Nr 16, poz. 93.

⁷ Dz. U. z 1922 r., Nr 26, poz. 213.

⁸ Rozporządzenie Rady Ministrów z 25 lipca 1922 roku w przedmiocie rozciągnięcia na Ziemię Wileńską mocy obowiązującej dekretu z dnia 25 stycznia 1919 r. o nabywaniu i posiadaniu broni i amunicji – Dz. U. z 1922 r., Nr 64, poz. 576.

⁹ Okólniki za: Zbiór przepisów administracyjnych. Podręcznik dla szkolenia na posterunkach i w komisariatach, Wyd. Gazeta Administracji i Policji Państwowej, Warszawa 1930, s. 63–66.

broni palnej myśliwskiej. Wprowadzono m.in. obowiązek dokonywania sprzedaży broni myśliwskiej w odpowiednio zabezpieczonych sklepach i skaldach, które podlegały zatwierdzeniu przez specjalne komisje. Sprzedawca zobowiązany był do ewidencjonowania broni przyjętej na sprzedaż, przechowywanej oraz sprzedanej w ramach prowadzonej przez niego działalności oraz danych personalnych nabywców takiej broni. Uregulowano sposób przechowywania i obrotu prochem strzelniczym, co miało duże znaczenie ze względu na bardzo powszechne w tamtym okresie samodzielne elaborowanie amunicji oraz ciągle używaną broń czarnoprochową rozdzielnego ładowania. Przepisy wprowadziły zasadę, iż pozwolenie na broń myśliwską obejmuje także amunicję myśliwską oraz wszelkie przybory używane do obsługi takiej broni.

Fot. 1. Broń palna na polowaniu, lata 30-te.

Źródło: NAC.

Rozporządzenie policyjne z 30 stycznia 1922 roku dotyczące broni¹⁰ (obowiązujące w województwie pomorskim) nakazywało, aby broń palną krótką i długą palną sprzedawać tylko osobie legitymującej się ważnym pozwoleniem na posiadanie danego rodzaju broni i na jej noszenie oraz tylko osobie wskazanej w pozwoleniu. Pozwolenie musiało być imienne, wystawione na daną osobę. Reżimem pozwoleń objęto także niektóre rodzaje broni białej jak sztylety, noże i inną podobną broń sieczną. Zabroniono obrotu następującymi przedmiotami: kastetami, biczami z rzemieniami, gumami i powrozami zawierającymi wkładki metalowe lub rozmaite ciężarki. Sprzedaż broni palnej odbywać się mogła jedynie przez podmioty koncesjonowane, a transakcje i osoby nabywające odnotowywane w specjalnej księdze, jaką każdy sprzedawca musiał prowadzić. Cudzoziemscy członkowie personelu dyplomatycznego mogli posiadać broń palną na terenie Polski, co regulował okólnik ministra Spraw Wewnętrznych nr 89 z 14 czerwca 1922 roku w sprawie posiadania broni przez członków ciała dyplomatycznego, który przewidywał, iż legitymacje dyplomatyczne wydane akredytowanym członkom korpusu dyplomatycznego przez resort spraw zagranicznych stanowi także pozwolenie na broń palną do celów samoobrony z prawem jej noszenia oraz do posiadania broni myśliwskiej.

Okólnik Ministra Spraw Wewnętrznych nr 98 z 29 sierpnia 1924 roku w sprawie nabywania broni i amunicji przez osoby wojskowe i funkcjonariuszów policji państwowej (obowiązujący w byłym zaborze rosyjskim, austriackim oraz woj. poznańskim i pomorskim) zezwalał na nabycie przez „osoby wojskowe” krótkiej broni palnej (pistolety i rewolwery) kalibru 6,3 do 9 mm na podstawie pozwolenia wydanego przez bezpośredniego przełożonego. Z kolei funkcjonariusze policji mogli nabywać na własność wszelką broń palną dowolnego kalibru pod warunkiem jej używania w celach służbowych i jedynie na podstawie pozwolenia właściwego komendanta powiatowego. Jeśli broń miała mieć przeznaczenie prywatne obowiązywała zwykła procedura nabycia broni na bazie pozwolenia jak dla osób cywilnych. Nabywanie amunicji do broni palnej krótkiej oraz nabywanie broni białej mogło odbywać się na podstawie legitymacji służbowej policjanta lub żołnierza.

Jako ciekawostkę można wskazać inną regulację dotyczącą wojskowych, wydaną w drugiej połowie lat 20-tych, a mianowicie postanowienia przepisu służbowego Ministra Spraw Wojskowych nr L-320-75 z dnia 5 maja 1927 roku dotyczące nabywania broni i amunicji przez oficerów rezerwy i pospolitego ruszenia Wojsk Polskich (obowiązujące na ziemiach byłego zaboru rosyjskiego, austriackiego oraz woj. poznańskim

¹⁰ Zbiór przepisów administracyjnych..., *op. cit.*, s. 64, opublikowane w Dz. U. Woj. Pomorskiego z 1922, nr 7.

i pomorskim) w którym w pkt 3"d" czytamy, iż oficerowie rezerwy i pospolitego ruszenia w czasie gdy nie pełnią służby czynnej, mogą nabywać krótką broń palną, lecz tylko należącą do przypisanego uzbrojenia, na podstawie pisemnego pozwolenia właściwego komendanta Powiatowej Komisji Uzuppełnień. Komendant ten umieszczał w książeczce stanu służby oficerskiej tych oficerów adnotację, uprawniającą do posiadania takiej broni. Niemniej jednak zgodnie z pkt 3 „e” przepisu służbowego wojskowego, noszenie takiej broni wymagało pozwolenia władz administracyjnych I instancji. Nabywanie amunicji do broni należącej do przepisane go uzbrojenia następowało na podstawie książeczki stanu służby oficerskiej, którą wojskowy musiał okazać w sklepie, zaś amunicję do innej broni jaką posiadał oficer rezerwy mógł zakupić na podstawie przepisów dotyczących osoby cywilnej.

Fot. 2. Strzelnica wojskowa, lata 30-te.

Źródło: NAC.

Kolejną regulacją dotyczącą dostępu do broni palnej był okólnik nr 35 Ministra Spraw Wewnętrznych z 10 sierpnia 1925 roku (nr B.P. 6575/25) w przedmiocie posiadania „flowerów”¹¹, skierowany do wojewodów (tylko na obszarze byłego zaboru rosyjskiego), w którym rozciągnięto postanowienia dekretu z 1919 roku o broni i amunicji na posiadaną przez ludność broń palną długą kalibru 6 mm (potocznie zwaną jako tzw. „flower”¹²), co skutkowało koniecznością wystąpienia do starostwa powiatowego o pozwolenie na jej posiadanie. Okólnik ten nie uznawał broni w tym kalibrze za broń myśliwską. Niemniej jednak okólnik zalecał: „przy wydawaniu pozwoleń na broń palną systemu flower, władze administracyjne mogą nie czynić zbytnich utrudnień, o ile nie zachodzi uzasadniona obawa nadużycia broni. W szczególności wymaganie udowodnienia potrzeby posiadania broni jest na ogół zbędne, w zasadzie przyjęc należy, że „flower” nie są używane do obrony osobistej lub polowania, lecz do (...) strzelania do celu”. Okólnik wskazywał właścicielom takiej broni termin 3 miesięcy na wystąpienie o pozwolenie na posiadanie takiej broni, po upływie którego broń taka miała być konfiskowana. Minister Spraw Wewnętrznych Władysław Raczkiewicz zalecał: „(...) ze względu na zmianę jaką niniejsze zarządzenie wprowadza w wypadkach ujawnienia broni systemu flower, po upływie wyznaczonego terminu należy postępować oględnie. (...) można się z reguły ograniczyć do ostrzeżenia i wyznaczenia ostatecznego terminu dla uzyskania pozwolenia”.

Inne rozporządzenie policyjne z dnia 30 listopada 1926 roku w przedmiocie nabywania, pozbywania i noszenia broni oraz amunicji¹³ (obowiązujące na terenie województwa poznańskiego) dublowało i potwierdzało raz jeszcze zasady posiadania broni przez żołnierzy zawodowych i funkcjonariuszy policji państwowej, promulgowane uprzednio w okólniku Ministra Spraw Wewnętrznych nr 98 z 29 sierpnia 1924 roku. Stwierdzano w nim, iż poza przemysłowcami i kupcami uprawnionymi do wyrabiania i obrotu bronią i amunicją zabronione jest gromadzenie i przechowywanie zapasów broni i amunicji (§ 1). Rozporządzenie w § 5 pozwalało bez pozwolenia nosić broń osobom, które z racji urzędu lub zawodu są uprawnione do noszenia broni przy sobie członkom stowarzyszeń w granicach uprawnień oraz „osobom noszącym karabele przy polskim stroju narodowym”. W tamtym okresie zgodnie z brzmieniem § 6 władzą upoważnioną do wydawania kart na broń były miejscowe władze policyjne (burmistrz, komisarz obwodowy, prezydenci miast wydzielonych), w których rejonie policyjnym występujący posiadał swoje stałe miejsce zamieszkania. Ważność kart nakreślono na jeden (1)

¹¹ Tekst w: Dziennik Urzędowy Województwa Białostockiego z 1925, nr 8.

¹² Chodzi o naboje boczno zapłonu wymyślone około 1845 przez francuza Louisa Floberta, od którego nazwiska pochodzi potoczne określenie tego rodzaju broni.

¹³ Dz. Urz. Województwa Poznańskiego 1927, nr 3, poz. 22.

rok i wydawano je osobom po ukończeniu 18 roku życia. Osobom poniżej tego wieku „można wydawać jedynie karty myśliwskie (umożliwiające nabywanie broni myśliwskiej – przyp. autora) i to za okazaniem piśmiennego zezwolenia ojca lub opiekuna”. Rozporządzenie zakazywało sprzedaży, nabywania i noszenia granatów, pałek, węży gumowych oraz wszelkiego rodzaju „broni kolnej” (kłującej), siecznej i palnej ukrytej w laskach lub innych przedmiotach (maskujących jej przeznaczenie).

Jak widać z tego zestawienia oprócz regulacji ustawowych kwestie posiadania broni palnej były regulowane szeregiem aktów pozaustawowych o charakterze wewnętrznych przepisów instrukcyjnych (okólników). Związane to było z funkcjonowaniem przepisów prawnych odziedziczonych po zaborcach, a przez to nie obowiązujących uniwersalnie i jednorodnie na terenie całej Polski¹⁴. Przyjęcie i wprowadzenie w początkach istnienia Odrodzonego Państwa Polskiego przepisów dotyczących posiadania broni i amunicji nawet w tak rozczłonkowanej formie, pozwoliło wypracować jednolite praktyki i procedury w zakresie wydawania pozwoleń na broń palną. Niestety wiązało się to ze stopniowym ograniczaniem swobody posiadania broni przez Polaków. Tym samym zakończył się początkowy etap tworzenia legislacji dotyczącej prawa do posiadania broni palnej na ziemiach polskich. Nowe przepisy wprowadziły reglamentację w dostępie do broni palnej i położyły podwaliny pod dalej idące restrykcje w tym zakresie.

2. Jednolite prawo o broni i amunicji

Lata 20-te to okres unifikacji praktyk wydawania pozwoleń na broń palną na ziemiach polskich. Taki stan rzeczy utrzymał się w zasadzie przez ponad dekadę, kiedy to Rozporządzeniem Prezydenta Rzeczypospolitej z 27 października 1932 roku – prawo o broni, amunicji i materiałach wybuchowych¹⁵ wprowadzono nowe regulacje dotyczące prawa do posiadania broni. Regulacja ta stworzyła podwaliny prawne zakresu reglamentacji dostępu do broni palnej przejęte także w okresie powojennym, a w głównych swych zrębach obowiązujące do czasów współczesnych. Akt podzielono w nowy sposób poprzez zgrupowanie przepisów w rozdziałach dotyczących poszczególnych zagadnień związanych z posiadaniem broni i amunicji. Warto omówić wybrane z nich celem zaprezentowania oryginalnej techniki legislacyjnej oraz języka prawnego tamtej epoki.

W art. 1 rozporządzenia ustawodawca zamieścił po raz pierwszy definicje ustawowe: broni, amunicji i materiałów wybuchowych. Jako broń

¹⁴ J. Kasprzak, W. Brywczyński, Nielegalne posiadanie broni i amunicji. Studium prawnokryminalistyczne, Białystok 2013, s. 28–29.

¹⁵ Rozporządzenie z mocą ustawy w: Dz. U. z 1932 r., Nr 94, poz. 807.

definiowano „każde narzędzie, przeznaczone do zadawania bezpośrednio lub pośrednio urazów cielesnych”. Z kolei definicją amunicji objęte były „gotowe naboje i pociski do broni palnej oraz pociski wybuchowe wszelkiego rodzaju”. Rozporządzenie wprowadzało po raz pierwszy w prawie polskim pojęcie istotnych części broni i amunicji. „Gotowe lub obrobione istotne części broni lub amunicji uważane są za broń lub amunicję” czytamy w art. 1 ust. 3, przy czym nie zdefiniowano tych części, odsyłając do rozporządzenia wykonawczego, które miało określać co za takie istotne części uważać należy.

Na marginesie trzeba wspomnieć, iż zgodnie z brzmieniem Rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych z 26 kwietnia 1939 roku o istotnych częściach broni palnej i amunicji¹⁶ istotnymi częściami broni palnej (§ 1) były: „lufa oraz części broni, które zamykają tył lufy podczas strzału lub stanowią jej przedłużenie (np. trzon zamkowy, bęben w rewolwerze)”. Istotnymi częściami amunicji z kolei był pocisk i łuska (§ 2). To rozróżnienie *prima facie* natury czysto technicznej, miało niezwykle istotne znaczenie prawne, albowiem pozwalało na prawidłowe ustalenie czy doszło do wyczerpania znamion czynu zabronionego nielegalnego posiadania broni palnej. Przed wejściem w życie tego przepisu zakwalifikowanie zachowania polegającego na posiadaniu części i elementów składowych broni było poza zakresem penalizacji. Niemniej jednak jak podkreśla się w literaturze¹⁷, nie to było przyczyną wprowadzenia tego kontrowersyjnego zapisu, który do dnia dzisiejszego stwarza problemy interpretacyjne, szczególnie wobec niesamowitego postępu technicznego i pojawienia się coraz to nowszych rozwiązań konstrukcyjnych w zakresie broni palnej. *Ratio decidendi* tego rozwiązania była chęć zapobieżenia wprowadzaniu na rynek elementów składowych broni niskiej jakości, stwarzających niebezpieczeństwo dla użytkowników, często wytwarzanych w nielegalnych warsztatach. W tym celu w rozporządzeniu Prezydenta zamieszczono art. 14, który stanowił, iż wolno było wprowadzać do obrotu tylko taką broń, która była prawidłowo oznakowana poprzez wskazanie firmy lub znaku towarowego wytwórcy lub podmiotu sprzedającego, numer broni oraz znaki próbne w zakresie wytrzymałości na ciśnienie. Podobne wymogi stawiano producentom amunicji.

Nowe prawo wyraźnie zdefiniowało w art. 2 pojęcie broni wojskowej, którą była „broń używana lub nadająca się do używania przez wojsko dla celów służbowych”. Co ciekawe, art. 3 ustawy stwierdzał, iż przepisy niniejszego prawa nie mają zastosowania do broni białej, z zastrzeżeniem

¹⁶ Dz. U. z 1939 r., Nr 41, poz. 273.

¹⁷ J. Kasprzak, W. Brywczyński, Nielegalne posiadanie broni i amunicji. Studium prawnokryminalistyczne, Białystok 2013, s. 30; także: A. Koper, Posiadanie broni w Polsce w okresie międzywojennym, Milmag 2018, nr 2.

możliwości rozciągnięcia takich postanowień na poszczególne jej rodzaje. Rozdział II Rozporządzenia Prezydenta RP regulował warunki obrotu bronią i amunicją, wskazując iż jest on dopuszczalny tylko „na zasadzie pozwolenia władzy” (art. 4), którą była wojewódzka władza administracji ogólnej (czyli wojewoda). Prawo zezwalało na sprzedaż broni i amunicji tylko osobom uprawnionym do ich nabywania po myśli przepisów tego aktu prawnego.

Kwestiom nabywania broni palnej poświęcono Rozdział V, zatytułowany „Nabywanie, posiadanie i noszenie broni i amunicji w celach osobowych oraz pozbywanie takiej broni i amunicji”. Art. 18 potwierdził i ugruntował wprowadzoną w 1919 roku zasadę prawną, w myśl której „Broń można nabywać, posiadać lub nosić w celach osobistych tylko na zasadzie pozwolenia władzy”. Pozwolenie na posiadanie broni wydawały zgodnie z art. 19 władze powiatowe administracji ogólnej (tj. starosta – po myśli art. 54), jak to określono „według swobodnego uznania”. Tym samym wprowadzono pełną uznaniowość organu administracji w zakresie wydawania zgody na posiadanie broni palnej w Polsce, którą starosta mógł wydać jedynie „osobom nie wzbudzającym żadnych obaw, że użyją broni w celach sprzecznych z interesem Państwa albo bezpieczeństwem, spokojem lub porządkiem publicznym”. Pozwolenia dla żołnierzy na posiadanie lub posiadanie z możliwością noszenia typu wojskowego wydawać mogła „właściwa władza wojskowa”. Podobnie rzecz się miała z krótką bronią palną i myśliwską dla żołnierzy. Art. 20 zabraniał wydania pozwolenia „osobom nieletnim do 17 roku życia, chorym psychicznie, osobom znanym, jako nałogowi pijacy lub narkomani, włącznie, osobom dwukrotnie ukaranym za przekroczenie tego samego przepisu niniejszego prawa co do nabywania, posiadania i noszenia broni, o ile od ostatniego ukarania nie upłynęły 3 lata”. Prawo pozwalało na wydanie pozwolenia na broń osobom powyżej 14 lat na wniosek rodziców lub opiekunów, ale jedynie na broń palną dla celów sportowych lub łowieckich. Dyplomaci w dalszym ciągu zachowali prawo do posiadania broni na podstawie legitymacji korpusu dyplomatycznego wydanej przez Ministerstwo Spraw Zagranicznych. Art. 22 przewidywał możliwość wydania pozwolenia na broń z prawem do posiadania lub do posiadania i noszenia, które co do zasady było imienne. Wprowadzono także tzw. „pozwolenia na okaziciela”, które otrzymać mogły instytucje, urzędy, przedsiębiorstwa państwowe i samorządowe oraz prywatne oraz organizacje strzeleckie i proobronne na broń używaną do ochrony ich mienia i bezpieczeństwa. Pozwolenie na broń miało moc na terenie całego kraju. Władze powiatowe musiały cofnąć wydane pozwolenie na broń w sytuacji ujawnienia po stronie posiadacza istnienia negatywnych przesłanek z art. 20. W przypadku cofnięcia pozwolenia, broń podlegała sprzedaży a suma z tego uzyskana była zwracana właścicielowi broni. Przepisy przedwojenne

przewidywały upoważnienie dla Ministra Spraw Wewnętrznych do czasowego ograniczenia możliwości noszenia broni a nadto konieczność jej zdeponowania w określonych miejscach i czasie. Uregulowano także zasady przewożenia broni środkami komunikacji publicznej („tylko w stanie nienabitym” – art. 33) oraz przesyłania jej za pośrednictwem Poczty Polskiej (art. 35). Rozporządzenie regulowało także kwestie związane z materiałami wybuchowymi oraz organizacją strzelnic. W tym ostatnim przypadku odsyłając do rozporządzenia wykonawczego, którego wydanie poruczone Ministrowi Spraw Wewnętrznych. W związku z faktem, iż kodeks Karny z 1932 roku nie przewidywał samoistnego przestępstwa nielegalnego posiadania broni, stosowny zapis o charakterze *lex specialis* znajdował się w art. 47 rozporządzenia, który penalizował bezprawne wyrabianie, posiadanie, przechowywanie lub sprzedaż broni wojskowej i amunicji do niej oraz „materiałów i przyrządów wybuchowych”, przewidując za takie zachowanie karę pozbawienia wolności od 3 miesięcy do 3 lat. Sąd orzekł w takiej sytuacji przepadek broni i amunicji. W zakresie nielegalnego posiadania, wyrabiania, przechowywania i sprzedaży broni do użytku cywilnego w postaci broni palnej krótkiej i myśliwskiej oraz amunicji do nich, w art. 48 rozporządzenia przewidziano karę w postaci pozbawienia wolności na okres do 6 miesięcy lub grzywny do 5000 złotych. Podżeganie, pomocnictwo oraz usiłowanie było karalne a sama broń i amunicja podlegała przepadkowi. Regulacja ta nie zawierała żadnych przepisów odnoszących się do zakładania, budowy oraz funkcjonowania strzelnic, co miało zostać uregulowane w przepisach szczególnych do wydania których delegację ustawową dla MSW zawarto w art. 44 rozporządzenia. Kwestia ta pozostaje problematyczną do czasów obecnych, o czym świadczą ogromne problemy z założeniem i funkcjonowaniem takich obiektów.

Rozporządzenie kończyło proces starań administracji państwowej o unifikację przepisów na ziemiach polskich w zakresie przepisów dotyczących broni, uchylając regulacje odziedziczone po zaborcach.

Zgodnie z delegacją ustawową zawartą w art. 18 ust. 2 rozporządzenia Prezydenta, Minister Spraw Wewnętrznych wydał Rozporządzenie z 23 marca 1933 roku o pozwoleniach na broń do użytku osobistego oraz nabywaniu i pozbywaniu się tej broni (Dz. U. z 1933 r., Nr 22, poz. 179), które precyzowało procedurę uzyskania pozwolenia na broń. Prawo to wprowadzało wyraźne rozgraniczenie celów posiadania broni palnej w Polsce, co stanowi zmurę dla posiadaczy broni do czasów obecnych. Mianowicie przewidziano możliwość posiadania broni „w celach osobistych” (art. 18 ust. 1 rozporządzenia Prezydenta), w celach muzealnych, naukowych lub pamiątkowych (§ 1 ust. 2 rozporządzenia MSW). Przepisy potwierdzały, iż pozwolenie na posiadanie broni uprawniało do jej noszenia „wszędzie, gdzie nie jest to prawnie zabronione” (§ 3), z zastrzeżeniem, iż broni posiadanej do

celów muzealnych, naukowych lub pamiątkowych nie można było nosić, a jedynie posiadać i przechowywać w pomieszczeniach wskazanych w pozwoleniu (§ 4). Pozwolenie na broń starosta powiatowy wydawał na okres 3 lat, i mogło być one na wniosek posiadacza przedłużone na kolejny okres 3 lat.

Fot. 3. Ogólnopolskie zawody strzeleckie Kraków, 1938 r.

Źródło: NAC.

Zgodnie z brzmieniem przepisu § 10 rozporządzenia MSW, fakt kradzieży lub zagubienia broni winien być przez jej właściciela zgłoszony powiatowym władzom administracji ogólnej (staroście) w terminie 14 dni (§ 10). Sam fakt nabywania broni palnej odbywać się mógł na bazie pozwolenia na broń („o ile zawiera ono osobne karty, uprawniające do nabycia broni”), które należało okazać przy zakupie broni. Nabyć można było tylko taką broń jak i amunicję jaka została określona w pozwoleniu na broń. Zasada ta obowiązuje do dziś i jest konsekwencją wprowadzenia instytucji „celu” posiadania broni. Po nabyciu broni należało (§ 15) wypełnić kartę uprawniającą do nabycia danej broni i wpisać ją do pozwolenia.

Paragraf 14 przewidywał możliwość uzyskania pozwolenia na broń na okaziciela wydawanego na rzecz urzędu, instytucji, przedsiębiorstwa lub organizacji której pozwolenie zostało wydane. Ciekawe rozwiązania przewidziano w § 22 rozporządzenia MSW, a mianowicie broń myśliwską wolno było odstępować bez dopełnienia czynności określonych w tym prawie osobom posiadającym pozwolenie na posiadanie i noszenie jakiegokolwiek broni myśliwskiej, jednakże tylko na czas polowania u osoby lub z osobą, która broń tę odstąpiła. Bez pozwolenia wolno było posiadać w ówczesnej Polsce wszelkiego rodzaju broń palną wytworzoną przed rokiem 1850 rokiem, wiatrówki o kalibrze do 6 mm, aparaty służące do zabezpieczania dostępu do budynków oraz aparaty do uboju koni i bydła rzeźnych. Jak podkreśla się w literaturze, data ta nie była w żadnej mierze związana z rozwiązaniami konstrukcyjnymi w wytwarzaniu broni palnej a stanowiła sztuczną datę, która w przepisach funkcjonowała do początku XXI wieku, a konkretnie do nowelizacji ustawy o broni i amunicji z 2011 roku.

W latach tuż przed wybuchem II wojny światowej ustawodawca kontynuował wydawanie aktów wykonawczych do ustawy o broni, m.in. regulując kwestie broni białej poprzez rozciągnięcie przepisów o reglamentacji dostępu do broni na określone rodzaje broni białej. Zgoda władz była wymagana na noszenie szabli, szpad, bagnatów, lanc, pik i sztyletów oraz noży z ostrzem stałym lub składanym dłuższym niż 10 cm. Dodatkowo ustawodawca w omawianym rozporządzeniu z 27 stycznia 1936 roku o broni białej i ograniczeniach handlu bronią¹⁸ zabronił handlu przedmiotami o konstrukcji ukrywającej lub maskującej broń palną i białą, a niemających wyglądu broni.

Kilka lat wcześniej uregulowano rozporządzeniem Ministra Spraw Wojskowych z dnia 10 grudnia 1933 roku kwestie wzoru pozwolenia na broń palną dla żołnierzy, kryteria jego wydawania i tryb w jakim żołnierz mógł nabywać taką broń¹⁹.

Odrębne regulacje o charakterze szczególnym odnosiły się w okresie przedwojennym do pracowników Lasów Państwowych, których ilość rosła wraz z powiększaniem się powierzchni lasów należących lub zarządzanych przez Państwo. Pracownicy Lasów Państwowych po myśli § 1 pkt 1 rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych z 18 stycznia 1937 roku o nabywaniu, posiadaniu i noszeniu broni przez niektórych funkcjonariuszów Lasów Państwowych²⁰, którzy piastowali stanowiska nadleśniczych, adiunktów leśnych, praktykantów techniczno-leśnych, leśniczych, podleśniczych, praktykantów leśnych, gajowych, dozorców i strażników mogli

¹⁸ Dz. U. z 1936 r., Nr 94, poz. 96.

¹⁹ Rozporządzenie Ministra Spraw Wojskowych z 10 grudnia 1933 roku o pozwoleniach na broń, wydawanych przez władze wojskowe (Dz. U. z 1934 r., Nr 13, poz. 106).

²⁰ Dz. U. z 1937 r., Nr 8, poz. 64.

posiadać i nosić krótką i długą broń palną bez pozwolenia (wskazanego w art. 18 ust. 1 ustawy o broni, amunicji i materiałach wybuchowych), którą przydzielono im służbowo. Mogli poza tym nabywać, posiadać i nosić broń palną myśliwską. Przepisy tego rozporządzenia mówiły o prawie do noszenia „broni palnej długiej typu wojskowego”, jednak tylko w związku z pełnioną służbą (§ 1 pkt 2). Nabywanie tej broni odbywało się na bazie zaświadczenia imiennego dyrekcji lasów państwowych, po uzgodnieniu z władzami powiatowymi (starostą) (§ 2). Zaświadczenie takie pracownicy lasów państwowych zobowiązani byli nosić przy sobie i okazywać wraz z legitymacją służbową (§ 4).

W latach przedwojennych broń palna długa gwintowana nie była zbyt rozpowszechniona głównie ze względu na wysoką cenę zakupu oraz niewielką stosunkowo podaż w handlu i jako taka stanowiła szczególnie pożądaną broń do celów łowieckich. Nie istniał jeszcze wtedy rozwinięty rynek palnej broni sportowej, który upowszechnił ten typ broni palnej.

W okresie przedwojennym, dopiero kilka lat po wydaniu ustawy zostało doprecyzowane pojęcie prawne broni wojskowej. Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 14 listopada 1938 roku o broni typu wojskowego²¹ za broń typu wojskowego uznało: karabiny oraz karabinki samopowtarzalne i powtarzalne używane przez wojsko do celów służbowych, karabiny maszynowe, pistolety maszynowe, działa, moździerze i granatniki.

Naturalnie do celów opisanych w ustawie o broni z 1932 roku, a więc głównie do użytku cywilnego zastosowanie znajdowały w pierwszym rządzie karabiny samopowtarzalne i powtarzalne²² stosowane głównie w łowiectwie oraz coraz częściej w strzelectwie sportowym upowszechnianym przez stowarzyszenia strzeleckie wraz z upowszechnieniem się w latach 30-tych broni gwintowanej.

²¹ Dz. U. z 1938 r., Nr 88, poz. 600.

²² Karabin samopowtarzalny – konstrukcja, gdzie po oddaniu strzału mechanizm samopowtarzalny wyrzuca pustą łuskę i sam podaje nowy nabój z magazynka do komory nabojeowej, umożliwiając ponowne oddanie strzału (strzał następuje po pociągnięciu tylko za spust, bez innych działań ze strony strzelca), np. M1 Garand. Karabin powtarzalny – konstrukcja, w której aby wystrzelić pocisk strzelec musi wykonać ruch dźwignią zamka celem załadowania naboju do komory nabojeowej z magazynka a po wystrzeleniu naboju ponownie wykonać tą czynność celem podania następnego naboju z magazynka, np. sztucery myśliwskie, polski karabin wzór 29 z Fabryki Broni Radom i jego następcy, Mauser wz. K98 lub Mosin.

Fot. 4. Międzyministerialne Zawody Strzeleckie, Warszawa 1939, strzelanie z karabinka sportowego wz. 30.

Źródło: NAC.

Ostatnim aktem prawnym regulującym kwestie dostępu do broni palnej było rozporządzenie MSW z 1 września 1939 roku w sprawie wyrobu broni, amunicji, materiałów wybuchowych oraz innych narzędzi i substancji mogących służyć do napaści i obrony (Dz. U. Nr 88, poz. 565). Na jego mocy zakazano osobom i przedsiębiorcom prywatnym wyrobu wszelkiej broni palnej, amunicji, materiałów i przyrządów wybuchowych, substancji zapalających, łzawiących, trujących i duszących oraz szabel, szpad, bagnatów, lanc, pik, sztyletów wszelkiego rodzaju broni białej wszelkiego rodzaju, ukrytej w przedmiotach nie mających wyglądu broni, pałek giętych (gumowych, sprężynowych, skórzanych, zaopatrzonych w zakończenia z ciężkiego i twardego materiału lub zawierających wkładki z takiego materiału—kastetów), bokserów metalowych wszelkiego rodzaju i pierścieni palcowych kolczastych lub zaopatrzonych w guzy i żerberka, a także wszelkich części składowych i zapasowych do wymienio-

nych przedmiotów. Podmioty posiadające takie przedmioty zobowiązane były do zgłoszenia faktu posiadania ich w ciągu 24 godzin władzom powiatowym, zaś zezwolenia na wytwarzanie takich przedmiotów zostały zawieszane. Przepisy nie dotyczyły podmiotów wykonujących zamówienia rządowe. Podkreślić należy, iż rozporządzenie to wydane zostało w dniu 1 września 1939 roku i znajdowało oparcie w art. 8 ust. 1 pkt 1 ustawy z 22 lutego 1937 roku o stanie wyjątkowym oraz art. 3 ustawy z 23 czerwca 1939 roku o stanie wojennym. Jego wejście w życie w warunkach działań wojennych po napaści Niemiec na Polskę było problematyczne, albowiem wchodziło ono w życie z dniem obwieszczenia w siedzibie władzy powiatowej położonej na obszarze powiatu objętego stanem wojennym.

3. Podsumowanie

Przepisy regulujące wydawanie pozwoleń na broń palną pojawiły się na ziemiach polskich w pełnym zakresie po roku 1918. Związane to było ze zmianami technologicznymi skutkującymi upowszechnieniem coraz tańszej i bardziej dostępnej broni krótkiej gwintowanej jak i względami społecznymi. Nieznane szerzej jeszcze w XIX wieku reglamentowanie dostępu do broni palnej, po zakończeniu I wojny światowej stało się dość popularne i powszechne we wszystkich krajach Europy. Trend ten nie ominął niestety także i Polski, co w połączeniu z niskim poziomem możliwości społeczeństwa w latach międzywojennych stanowił przeszkodę w upowszechnieniu się broni palnej w społeczeństwie. Efekty tego stanu rzeczy ujawniły się szczególnie po napaści Niemiec na Polskę w 1939 roku, kiedy to ruch oporu przez cały czas okupacji cierpiał na niedobór broni, a panujący poza większymi miastami bandytyzm kryminalny stanowił prawdziwą plagę społeczną. Brak broni palnej w posiadaniu ludności polskiej miał także tragiczne skutki na wschodnich terenach Rzeczypospolitej Polskiej, szczególnie na Wołyniu i Małopolsce Wschodniej, gdzie ludność polska (szczególnie kobiety i dzieci) była całkowicie bezbronna wobec ludobójstwa i czystek etnicznych organizowanych przez ukraińskich nazistów z OUN–UPA i innych proniemieckich ukraińskich formacji zbrojnych. Jak pokazało doświadczenie posiadanie i użycie nawet jednego karabinu, pistoletu czy strzelby myśliwskiej potrafiło uratować całe wsie i skutecznie zatrzymać napady i rzezie na bezbronnej ludności polskiej na Wołyniu i w Małopolsce Wschodniej.

Przedwojenne przepisy reglamentujące dostęp do broni palnej, wprowadziły w pełni uznaniowy model przyznawania pozwoleń przez organy administracji publicznej. Pewne rozwiązania prawne, jak np. pojęcie istotnych elementów broni palnej, czy tzw. „cel posiadania broni palnej” znalazły się w regulacjach powojennych i w rozbudowanej formie prze-

trwały do czasów obecnych stając się jedną z przeszkód w upowszechnianiu się posiadania broni palnej wśród Polaków. Niemniej regulacje ustawowe ujednoliciły przepisy na ziemiach polskich zastępując regulacje zaborcze w tym zakresie.

Bibliografia

1. Kasprzak J., Brywczyński W., Nielegalne posiadanie broni i amunicji. Studium prawno-kryminalistyczne, Białystok 2013.
2. Koper A., Posiadanie broni w Polsce w okresie międzywojennym, Milmag 2018, nr 2.
3. Zbiór przepisów administracyjnych. Podręcznik dla szkolenia na posturkach i w komisariatach, Wydawnictwo Gazeta Administracji i Policji Państwowej, Warszawa 1930.
4. J. Kasprzak, Wybrane problemy prawno-kryminalistyczne związane z posiadaniem i użyciem broni palnej w Polsce w latach 1990–2000, (w:) W. Bednarek, S. Pikulski (red.), Prawne i administracyjne aspekty bezpieczeństwa osób i porządku publicznego w okresie transformacji ustrojowo-gospodarczej, Wydawnictwo UWM, Olsztyn 2000.

A historical account of gun laws in the Polish lands from the regaining of independence to the present day

Abstract

Regaining independence and reuniting Polish lands into a single social and political organism required legislators to work tirelessly to unify various legal systems, practices and legal customs inherited from the occupiers. It was no different in the area of regulating access to weapons, especially firearms. The regulations in force under the occupiers treated access to firearms in different ways, which over time forced Polish legislators to unify regulations in this area. This study discusses selected regulations regulating access to weapons on Polish lands in the interwar period. An analysis of the historical legal status regarding access to firearms on Polish lands indicates a gradual restriction of the initially relatively free right to possess weapons. As always, this is related to political changes and the progressive etatization

of social life before the outbreak of World War II and the turbulent war events on Polish lands.

Key words

Firearms, weapons, the right to weapons, the Piast state, weapons, bladed weapons, hunting weapons, the Second Polish Republic, hunting, caliber, military weapons, revolver, rifle, access to weapons.